

ВОШЬ ПРОТИ ПОЛЬЩІ (WOŚ v. POLAND)

У справі «Вошь проти Польщі»

Європейський суд з прав людини (четверта секція), засідаючи палатою в складі:

- Сера Ніколаса Братца (sir Nicolas Bratza), Голови Суду,
 - пана Х. Касадевалля (J. Casadevall),
 - пана Дж. Бонелло (G. Bonello),
 - пана К. Трайї (K. Traja),
 - пана С. Павловського (S. Pavlovski),
 - п. Л. Гарліцького (L. Garlicki),
 - пані Л. Мійович (L. Mijović), суддів,
 - та пана М. О'Бойла (M. O'Boyle), секретаря секції,
- після наради за зачиненими дверима 16 травня 2006 року, постановляє наступне рішення, ухвалене вищевказаного дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато на підставі заяви (№ 22860/02) поданої в Суд проти Республіки Польщі відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод («Конвенція») громадянином Польщі паном Броніславом Вошем (*Bronislaw Woś*) («Заявник») 23 березня 2002 року.

2. Польський уряд («Уряд») було представлено його Уповноваженими — паном К. Дзевіцьким (*K. Drzewicki*), а пізніше паном Я. Волонсевичем (*J. Woląsiewicz*) із Міністерства закордонних справ.

3. Заявник стверджував, що було порушено його право на доступ до суду, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, в зв'язку з його вимогами щодо польсько-німецького Фонду примирення.

4. Заяву було направлено до четвертої секції Суду (пункт 1 Правила 52 Регламенту Суду). Для розгляду справи в Секції було утворено палату (пункт 1 статті 27 Конвенції) відповідно до вимог пункту 1 Правила 26.

5. 1 листопада 2004 року Суд змінив склад своїх секцій (пункт 1 Правила 25) і справу було передано новоутвореній четвертій секції (пункт 1 Правила 52).

6. Рішенням від 1 березня 2005 року Суд визнав заяву частково прийнятною.

7. І Заявник, і Уряд подали додаткові письмові зауваження (пункт 1 Правила 59).

ЩОДО ФАКТІВ

І. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

8. Заявник народився в Польщі в 1928 році й проживає в місті Целчі (*Cielcza*).

А. Історична довідка

9. Міжнародна обстановка, що склалася після закінчення Другої світової війни, не давала змоги Республіці Польщі висувати жодних претензій у зв'язку з переслідуваннями, яких її громадяни зазнавали з боку нацистської Німеччини, в тому числі й примусовими роботами.

10. Відразу після Другої світової війни Польща не уклала окремої угоди з Німеччиною щодо питання репарацій. Вона покладалася на Потсдамський договір від 1 серпня 1945 року, укладений урядами Сполучених Штатів Америки, Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії, та Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

11. 27 лютого 1953 року Сполучені Штати Америки, Великобританія, Франція й Радянський Союз уклали Лондонську угоду щодо зовнішніх боргів Німеччини (Лондонська боргова угода). Відповідно до цього договору, розгляд претензій, що були пов'язані з Другою світовою війною, з якими звертались країни, що перебували в стані війни з Німеччиною або були окуповані Німеччиною під час цієї війни, а також громадянами цих країн до рейху або органів рейху, було відкладено до остаточного вирішення проблеми репарацій.

12. 23 серпня 1953 року, через день після аналогічної заяви уряду Радянського Союзу, уряд Польщі оголосив, що з 1 січня 1954 року він відмовляється від будь-яких претензій до Німеччини щодо військових репарацій. У декларації від 27 вересня 1969 року, зробленій в Організації Об'єднаних Націй, уряд Польщі роз'яснив, що відмова, датована 1953 роком, не зачіпала можливості подавати індивідуальні позови стосовно протиправних дій.

13. Увагу до проблеми осіб, які зазнали переслідувань від нацистського режиму, було звернено тільки після укладання Договору про остаточне врегулювання щодо Німеччини від 12 вересня 1990 року (так званий договір «Два плюс чотири») і укладання двох угод між Федеративною Республікою Німеччини й Республікою Польща в 1990¹ і 1991² роках — в обопільній угоді від 16 жовтня 1991 року (див. пункт 28 нижче).

В. Обставини справи

14. У часи Другої світової війни заявника залучали до примусової праці на території окупованої Польщі. У лютому–березні 1941 року він працював на німецькій фермі біля Целчі. Пізніше, з квітня 1941 року до квітня/травня 1944 року, заявник працював у Целчі робітником у лісництві. Нарешті, його перемістили за 200 кілометрів від його звичайного місця проживання, де з травня/червня 1944 року до 26 січня 1945 року він був повинен укріплювати німецькі оборонні споруди. У лютому 1944 року заявникові виповнилося 16 років.

1. Провадження щодо першої програми компенсації

15. 20 жовтня 1993 року заявник звернувся в «Польсько-німецький фонд примирення» («Фонд») (*Fundacja Polsko Niemieckie Pojednanie*) по виплату компенсації за залучення до примусової праці із коштів, виділених урядом Федеративної Республіки Німеччини відповідно до Договору від 16 жовтня 1991 року (див. пункти 28–29 нижче). 2 лютого 1994 року контрольна комісія Фонду (*Komisja Weryfikacyjna*), вивчивши документ, виданий органом соціального забезпечення, установила, що заявник трудився на примусових роботах з лютого 1941 року до січня 1945 року й присудила йому 1 050 злотих у вигляді компенсації. Цю суму йому було вирішено виплатити в порядку так званих первинних платежів (*wypłaty podstawowe*). Питання про депортацію при прийнятті цього рішення, як видно, не розглядалося. Скаргу заявника на це рішення апеляційна контрольна комісія (*Odwoławcza Komisja Weryfikacyjna*) згодом відхилила. Апеляційна контрольна комісія ухвалила, що сума виплати, призначена заявникові, була розрахована правильно.

16. В один із днів 1999 року правління Фонду (*Zarząd Fundacji*) прийняло постанову № 29/99, відповідно до якої визначались критерії депортації осіб, що скаржились на те, що їх залучали до примусових робіт. Постанова також передбачала, що претенденти, яких залучали до примусових робіт у віці до 16 років, могли одержати виплати в порядку компенсації незалежно від того, чи відповідали вони умові про депортацію (див. пункт 35 нижче).

¹ Договір від 14 листопада 1990 року «Про підтвердження існуючих кордонів Федеративної Республіки Німеччини й Республіки Польщі».

² Договір від 17 червня 1991 року «Про добросусідство, дружбу й співробітництво».

17. 2 березня 2000 року, після прийняття постанови № 29/99, контрольна комісія Фонду надала заявникові додаткову виплату в розмірі 365 злотих. Рішення щодо додаткової виплати було пов'язане з фактом залучення заявника до примусової праці тоді, коли він був неповнолітнім у віці до 16 років (квітень 1941 року — лютий 1944 року). Таким чином, період примусової праці з березня 1944 року по січень 1945 року до уваги взятий не був, бо стосовний до справи період умови про депортацію, установлений в постанові № 29/99, не відповідав. Період залучення до примусової праці з лютого до березня 1941 року не визнали за браком належних доказів.

18. 12 березня 2000 року заявник звернувся в апеляційну контрольну комісію зі скаргою на це рішення, оспоряючи суму наданої компенсації. Як видно, заявник скаржився на те, що контрольна комісія не зарахувала період примусової праці, до якої його залучали між травнем/червнем 1944 року й 26 січня 1945 року, в особливо суворих умовах, пов'язаних з переселенням. Не одержавши відповіді на свою скаргу, 31 жовтня 2000 і 3 січня 2001 року заявник звертався із запитом до Фонду.

19. Тим часом заявник подав скаргу на бездіяльність Фонду до омбудсмена. 4 квітня 2001 року омбудсман сповістив заявника про те, що, на жаль, він не має можливості оспорювати законність рішень, ухвалених Польсько-німецьким фондом примирення або будь-яким іншим фондом. Польсько-німецький фонд примирення був заснований на підставі Закону про фонди від 6 квітня 1984 року. У цьому випадку Фонд діє під наглядом міністра фінансів, проте омбудсман не може втручатися в дії Фонду, якщо вони відповідають його статуту та іншим правовим нормам. Омбудсман також послався на постанову Верховного суду від 31 березня 1998 року, у якій той відмовився визнати Польсько-німецький фонд примирення органом публічної адміністрації (див. пункти 41–42 нижче).

20. У листі від 24 квітня 2001 року голова апеляційної контрольної комісії Фонду повідомив заявника, що відповідно до внутрішнього регламенту Фонду, чинного на відповідний час (постанова № 29/99), право на компенсацію мали тільки ті особи, залучені до примусової праці, яких було депортовано в Третій рейх або в області, окуповані німецьким рейхом (за винятком території окупованої Польщі). І нарешті, заявника повідомляли, що це рішення апеляційної контрольної комісії подальшому оскарженню не підлягає.

21. Заявник згодом таки оскаржив рішення апеляційної контрольної комісії від 24 квітня 2001 року у Вищому адміністративному суді (*Naczelny Sąd Administracyjny*). Як видно, у своїй скарзі заявник також оскаржив і постанову № 29/99.

22. 14 грудня 2001 року Вищий адміністративний суд відхилив скаргу заявника, визнавши її неприйнятною відповідно до правових норм. При цьому

він посилався на постанову № OPS 3/01, прийняту Вищим адміністративним судом 3 грудня 2001 року (див. пункт 45 нижче).

23. У листі, датованому 23 вересня 2002 року, Міністерство фінансів повідомило заявника, що для того, щоб залученій до примусової праці особі була надана компенсація, необхідно було, щоб така особа відповідала умові про депортацію, встановленій в постанові № 29/99 правління Фонду.

2. Провадження щодо другої програми компенсації

24. 21 листопада 2000 року заявник звернувся в Польський фонд по виплату компенсації відповідно до програми, призначеної для осіб, що залучалися до рабської та примусової праці (друга програма компенсації), заснованої згідно зі Спільною заявою від 17 липня 2000 року німецьким Законом від 2 серпня 2000 року про створення фонду «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» («німецький Закон про Фонд») і наступною угодою від 16 лютого 2001 року між Німецьким фондом і Польським фондом (див. пункт 37 нижче). 17 квітня 2001 року контрольна комісія Фонду відхилила його заяву на тій підставі, що він не відповідає умові про депортацію, викладеній у пункті 1.2 статті 11 німецького Закону про Фонд. Зважаючи на все, рішення контрольної комісії від 17 квітня 2001 року заявник не оскаржив. Наступні скарги заявника міністри фінансів були безрезультатними.

3. Факти, представлені після рішення про прийнятність

25. У листі, датованому 28 червня 2005 року, правління Фонду, посилаючись на рішення Суду про прийнятність у даній справі, сповістило заявника про те, що його постанова № 29/99 від 18 серпня 1999 року щодо інтерпретації терміна «депортація» не могла обмежувати або порушувати його права на одержання виплати через те, що:

- (а) заявник не відповідав умові про депортацію, встановленій в постанові № 27/92 від 17 серпня 1992 року. Відповідно до зазначеної постанови депортація визначалася як «вислання за межі постійного місця проживання на територію Третього рейху в поєднанні із залученням до праці на користь Третього рейху»;
- (б) надання компенсації в порядку так званих первинних платежів за період з лютого 1941 року по січень 1945 року було порушенням нормативних документів Фонду, а саме постанови № 27/92;
- (с) таким чином, заявник повинен був одержати компенсацію винятково за період до лютого 1944 року, тобто за період до настання його шістнадцятиліття, бо він не відповідав умові про депортацію, встановленій у постанові № 27/92;

- (d) помилка Фонду, допущена щодо первинного платежу, була виправлена в рамках здійснення додаткових платежів, тож не можна говорити про обмеження або порушення прав заявника.

26. Заявникові також повідомляли, що з огляду на те, що він проживав і виконував примусові роботи на території Великої Польщі, яку в жовтні 1939 року приєднали до Третього рейху як область Вартегау (*Warthegau*), обов'язок виконувати примусові роботи за місцем його проживання (перше робоче місце заявника було в 10 км від його місця проживання, а друге — ліс у Цельчі — збігався з його звичним місцем проживання) не можна розглядати як депортацію з метою залучення до примусової праці. Так само обов'язок укріплювати німецькі оборонні споруди на польських територіях, приєднаних Третім рейхом, відповідно до постанови № 27/92 не вважався за «депортацію». І нарешті, заявника повідомляли про те, що у подібних випадках, коли Фонд припустився помилки на користь претендента, наслідки такої помилки відносять на рахунок Фонду, який ніколи не вимагав відшкодування переплачених сум.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ Й МІЖНАРОДНЕ ПРАВО І ПРАКТИКА

A. Конституційні положення

27. Стаття 9 Конституції, прийнятої Національними зборами 2 квітня 1997 року, що набрала чинності 17 жовтня 1997 року, передбачає:

«Республіка Польща дотримується обов'язкових для неї норм міжнародного права».

Частина 1 статті 45 Конституції говорить:

«Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи без необґрунтованої затримки компетентним, незалежним і безстороннім судом».

Розділ III Конституції, названий «Джерела права», визначає взаємини між нормами внутрішньодержавного права й міжнародних договорів.

Частина 1 статті 87 передбачає:

«1. Джерелами загальнообов'язкового права Польської Республіки є: Конституція, закони, ратифіковані міжнародні договори, а також постанови...».

Стаття 91 у відповідній частині встановлює:

«1. Ратифікований міжнародний договір після його опублікування у "Віснику законів Польської Республіки" (*Dziennik Ustaw*) стає частиною національного законодавства й підлягає безпосередньому застосуванню, за ви-

нятком випадків, коли його застосування не є обумовлене прийняттям закону.

2. У випадку невідповідності положень законів положенням міжнародного договору, ратифікованого з попередньої згоди, вираженого в законі, такий договір має пріоритет перед такими законами».

Розділ VIII Конституції містить положення, що стосуються судової влади.

Пункт 1 статті 175 Конституції передбачає:

«1. Правосуддя в Польській Республіці здійснюють Верховний суд, суди загальної юрисдикції, адміністративні суди, а також військові суди».

Стаття 177 Конституції встановлює:

«Суди загальної юрисдикції здійснюють правосуддя в усіх справах, за винятком справ, віднесених законом до підсудності інших судів».

Стаття 184 у відповідній частині передбачає:

«Вищий адміністративний суд, а також інші адміністративні суди здійснюють у сфері, визначеній в законі, контроль за діяльністю органів публічної адміністрації».

В. Договір від 16 жовтня 1991 року й заснування Польсько-німецького фонду примирення (перша програма компенсації)

28. 16 жовтня 1991 року уряди Федеративної Республіки Німеччина й Республіки Польща уклали договір, на підставі якого уряд Німеччини заявив, що, керуючись гуманітарними міркуваннями, він готовий внести 500 мільйонів німецьких марок на рахунок Польсько-німецького фонду примирення. Такий Фонд мав би бути заснований урядом Польщі з метою надання фінансової допомоги тим потерпілим від нацистських переслідувань, кому була заподіяна особлива шкода. Фонд мав визначити необхідні критерії для надання компенсаційних виплат, враховуючи одночасно як серйозність шкоди здоров'ю потерпілих, так і складне сучасне фінансове становище колишніх жертв. Уряд Польщі оголосив, що надалі не підтримуватиме індивідуальні претензії польських громадян, викликаних переслідуваннями з боку нацистів. Обидва уряди зазначили, що їхня угода не має становити обмеження прав громадян обох країн.

29. Згодом, 27 листопада 1991 року, міністр — голова секретаріату Ради міністрів (*Minister-Szef Urzędu Rady Ministrów*), виступаючи в якості Засновника¹, зробив заяву перед нотаріусом про заснування Фонду. Він оголосив, що, діючи з ініціативи уряду Республіки Польща й від імені державного зазначей-

¹ Згодом, в нестановлений день функції Засновника перейшли до міністра фінансів.

ства, він засновує Польсько-німецький фонд примирення. Мета Фонду полягатиме в наданні допомоги жертвам нацистських переслідувань і здійсненні інших заходів на користь таких осіб. Міністр також оголосив, що кошти Фонду складаються з 500 мільйонів німецьких марок, перерахованих урядом Німеччини Урядові Польщі.

30. Польсько-німецький фонд примирення був заснований відповідно до Закону про фонди від 6 квітня 1984 року, який регулює діяльність фондів у Польщі. Закон передбачає, що фізичні та юридичні особи можуть створювати фонди з метою реалізації суспільно й економічно корисних цілей, які відповідають корінним інтересам Республіки Польща. В принципі, нагляд за діяльністю фондів здійснює губернатор (*Wojewoda*) або компетентний міністр. Ці наглядові органи можуть звертатися до суду з метою встановити, чи відповідають дії фонду його меті, статутів та законодавству загального характеру (стаття 12). Компетентний міністр або губернатор також можуть звертатися в суд з метою скасування постанови, прийнятої Фондом, якщо вона є вочевидь несумісною з його цілями, статутом або законодавством загального характеру (стаття 13).

31. Відтак, був розроблений Статут Польсько-німецького фонду примирення, що був зареєстрований Варшавським окружним судом 24 лютого 1992 року. В цей же день Фонд розпочав свою діяльність. Засновник мав право вносити зміни до Статуту і ухвалювати рішення щодо ліквідації Фонду. Відповідно до пункту 6 Статуту, головна мета Фонду полягала в наданні прямої фінансової допомоги тим жертвам нацистських переслідувань, хто внаслідок цих переслідувань зазнав серйозної шкоди здоров'ю та перебував в скрутному фінансовому становищі. Функцію наглядового органу щодо Фонду здійснював міністр праці й соціальної політики (*Minister Pracy i Polityki Socjalnej*).

32. Органами Фонду були наглядова рада (*Rada Nadzorcza*) у складі двадцяти одного члена й правління (*Zarząd*) у складі дев'яти членів. Членів цих органів призначав і звільняв Засновник, тобто міністр — голова секретаріату Ради міністрів, який здійснював повний контроль щодо цього. Двома іншими органами Фонду були контрольна комісія (*Komisja Weryfikacyjna*), членів якої призначало правління Фонду, й апеляційна контрольна комісія (*Odwoławcza Komisja Weryfikacyjna*), членів якої призначала наглядова рада Фонду.

33. Фонд проводив оцінку матеріальних і процедурних сторін заяв про фінансову допомогу, керуючись положеннями свого Статуту й правил, розроблених правлінням і затверджених наглядовою радою. Контрольна комісія відповідала за прийняття рішень щодо надання фінансової допомоги жертвам. Рішення контрольної комісії можна було оскаржити в апеляційній контрольній комісії. Рішення останньої мали остаточний характер.

34. Фінансова допомога, яку Фонд надавав з коштів, виділених урядом Федеративної Республіки Німеччини в 1992—1993 роках, виплачувалася двома

частинами — у вигляді первинного платежу й додаткового платежу, причому останній утворювали відсотки, що накопичувалися на первісний внесок німецького уряду. 7 червня 2002 року виплату всіх цих компенсаційних платежів було припинено на основі постанови № 29/2002 наглядової ради Фонду через вичерпання відповідних коштів.

35. В один із днів 1999 року правління Фонду прийняло постанову № 29/99, що запроваджувала умову про депортацію. У постанові було зазначено, що право на компенсацію мали тільки ті залучені до примусової праці особи, яких було депортовано з їхнього місця проживання на територію німецького рейху або на території, окуповані Німеччиною. Вона передбачала, що умові про депортацію не відповідали ті особи, які залучалися до примусової праці на території Польщі в її національних кордонах станом на серпень 1939 року. Крім того, в постанові № 29/99 був сформульований окремий критерій прийнятності, відповідно до якого тим, хто виконував примусові роботи як неповнолітній у віці до 16 років, компенсацію можна було надавати незалежно від того, чи відповідали вони умові про депортацію.

36. 10 грудня 2002 року функції наглядового органу за діяльністю Фонду перейшли до міністра фінансів (*Minister Skarbu Państwa*).

**С. Програма компенсації, призначена для осіб,
що залучалися до рабської й примусової праці
(друга програма компенсації), та її реалізація Польщею**

37. Факти, пов'язані з другою програмою компенсації, й застосовні норми права, які не мають безпосереднього відношення до стадії розгляду даної справи по суті, викладені в пунктах 29–42 рішення про прийнятність («Вошь проти Польщі» (рішення), № 22860/02, ECHR 2005-...).

Д. Практика польських судів

38. У рішенні від 12 січня 1993 року, № I SA 1762/92, Вищий адміністративний суд постановив, що:

«Фонд не є громадською організацією й тому, відповідно до Адміністративного процесуального кодексу, Фондові не можна делегувати повноваження щодо вирішення індивідуальних справ за допомогою адміністративних рішень».

Відповідно, рішення фонду не можуть бути оскаржені у Вищому адміністративному суді.

39. У рішенні від 12 березня 1993 року № I ACr 133/93 Варшавський апеляційний суд (*Sąd Apelacyjny*) ухвалив, що:

«Цілями Фонду в питанні його коштів, як це визначено в Статуті Фонду, не встановлюється право третіх осіб на ці кошти. Відсутність правового захисту можливості для окремих осіб одержати виплати з Фонду означає, що висунуті щодо цього претензії не є цивільно-правовими, і, відповідно, юрисдикція (цивільних) судів виключається».

40. В 1997 році омбудсман передав на розгляд до Верховного суду питання права (*pytanie prawne*) щодо того, чи можна рішення, що їх виносять органи Фонду, оскаржити у Вищому адміністративному суді і, якщо ні, то чи можуть вони бути предметом судового контролю в порядку цивільного провадження. Омбудсман обґрунтовував своє звернення, окрім іншого, статтею 45 Конституції й пунктом 1 статті 6 Конвенції. Омбудсман просив Верховний суд розглянути, зокрема, наступні питання:

- (a) чи існує яка-небудь правова норма, що виключає судовий контроль у випадку виникнення суперечки між фізичною особою й Фондом;
- (b) чи можна розглядати Фонд як орган, що виконує функції в області державного управління з огляду на те, що він обслуговує суспільні цілі з використанням державних ресурсів;
- (c) чи дає частина 2 статті 1 і частина 2 (3) статті 5 Адміністративного процесуального кодексу достатні підстави для висновку, що він не може виконувати яких-небудь функцій в області державного управління;
- (d) чи має оцінка питань факту й права, яка була дана Фондом, значення і для взаємин претендента з директором Бюро в справах ветеранів і репресованих;
- (e) чи не є рішення про виплату або відмову у виплаті компенсації просто формальним актом, оскільки йому завжди передувала правова оцінка кожного конкретного випадку.

41. 31 березня 1998 року Верховний суд (*Sąd Najwyższy*) постановив ухвалу № III ZP 44/97, у якій визнав, що оскільки адміністративні функції можуть бути делеговані винятково в силу законодавчого акту, чого не було у випадку Польсько-німецького фонду примирення, його рішення не відповідали критеріям адміністративного рішення й, отже, не могли бути оскаржені у Вищому адміністративному суді. Однак Верховний суд відмовився дати виразну відповідь щодо того, чи можуть рішення Фонду бути предметом судового контролю в порядку цивільного провадження, зауваживши, втім, що право на одержання виплат від Фонду не стосувалося сфери цивільного права, а тому не могло бути підвідомчим цивільним судам. Підстави для цивільного позову могли б з'явитися у виняткових випадках — наприклад, у тих, коли прийнятність претензій заявника була визнана, але виплату не було здійснено.

42. Верховний суд дійшов висновку, що співпадіння цілей Фонду із цілями діяльності органів державної влади не може бути виправданням висновку про те, що Польсько-німецький фонд примирення виконував функції в сфері державного управління. Також, відповідно, його не можна обґрунтувати ні способом заснування Фонду, ні характером його завдань, які, на думку Верховного суду, були спільними для всіх фондів.

43. У своєму рішенні від 19 лютого 1999 року № V SAB 7/99 Вищий адміністративний суд ухвалив:

«Польсько-німецький фонд примирення не виконує функцій у сфері державного управління, оскільки немає жодної правової норми, яка давала б йому на це повноваження. З цього випливає, що через відсутність статутних повноважень рішення про виплату компенсації або відмову виплатити компенсацію жертві нацистського режиму не є рішеннями адміністративного органу, і не можуть бути оскаржені у Вищому адміністративному суді».

44. У постанові від 5 жовтня 2001 року № III CZP 46/01 Верховний суд ухвалив, що позовну вимогу про визнання факту виконання примусових робіт під час Другої світової війни (цивільний) суд розглядати не може. Верховний суд вважав, що рішення Фонду про виплату компенсації в рамках другої програми компенсацій не породжує об'єктивного права договірної характеру. Фонд вирішує, чи задоволені умови прийнятності для здійснення виплати. Таким чином, на думку Верховного суду, Фонд відносно претендентів не був боржником, а діяв як орган ухвалення рішень. Рішення Фонду просто створювали законні підстави для здійснення компенсаційних платежів. Таким чином, вищезгадана ситуація не має подібності з цивільно-правовими відносинами.

45. У постанові № OPS 3/01 від 3 грудня 2001 року Вищий адміністративний суд підтвердив свою попередню практику, а саме те, що перегляд рішень Фонду не належить до його юрисдикції, зазначивши, що:

«Польсько-німецький фонд примирення, який ухвалює рішення щодо виплати компенсації жертвам нацистських переслідувань за рахунок фінансових коштів, виділених іноземними суб'єктами, не здійснює функцій в сфері державного управління. Таким чином, суб'єкт, від якого залежить ухвалення рішення про присудження компенсації, не має відношення до сфери компетенції органів державного управління».

Далі він зазначив, що:

«Немає сумніву в тому, що ані Договір від 16 жовтня 1991 року, який був укладений між польським і німецьким урядами, але не був ратифікований, ані наступні акти (починаючи зі Спільної заяви й німецького Закону про Фонд) щодо надання Фондом фінансової допомоги у зв'язку з нацист-

ськими переслідуваннями, не відповідає критеріям, які б дозволили їх класифікувати в якості джерела імперативного права Польщі. На основі вищезгаданих актів ніяких адміністративно-правових відносин між претендентом і Фондом не виникає й, отже, Фонд не є органом державного управління, який встановлений відповідно до закону для вирішення справ у сфері державного управління».

ЩОДО ПРАВА

І. ПОПЕРЕДНІ ЗАПЕРЕЧЕННЯ УРЯДУ

А. Щодо відповідальності польської держави

46. Представники Уряду стверджували, що Польський фонд було засновано для виконання Угоди 1991 року на прохання німецької сторони, яка, схваливши концепцію добровільних виплат, мала намір передати 500 мільйонів німецьких марок не польській державі, а винятково неурядовій організації. Вони стверджували, що зобов'язання Польщі, яке виникає з Угоди 1991 року, полягало лиш у тому, щоб заснувати фонд із метою виплати (за рахунок німецьких коштів) «допомоги жертвам націонал-соціалістських переслідувань».

47. З огляду на зазначені вище міркування Уряд не погодився з висновками, яких Суд дійшов у своєму рішенні про прийнятність щодо відповідальності держави-відповідача за дії Фонду, зокрема щодо рішення держави-відповідача «делегувати свої зобов'язання, що виникають із міжнародних угод, органів, що діє відповідно до норм приватного права» (див. згадану вище справу «Вошь проти Польщі» (рішення), пп. 72–73). Вони стверджували, що ці висновки Суду не знаходять підтвердження в тексті Угоди 1991 року й засновані на концепції делегування повноважень або зобов'язань, яка до даної справи не застосовна. Крім того, вони стверджували, що Польський фонд не був ієрархічно підпорядкованим урядові Польщі, який, в свою чергу, не міг видавати обов'язкові для його діяльності розпорядження. Окрім того, уряд не ніс юридичної відповідальності за діяльність Фонду.

48. Представники Уряду, крім того, поставили під сумнів висновок Суду про те, що «держави-відповідач... заснувала Фонд і доручила йому керування обома фондами компенсації» (див. згадану вище справу «Вошь проти Польщі» (рішення), п. 70), і доводили його помилковість, тому що, хоч заснування Фонду й було дією, вчиненою польським урядом відповідно до норм польського права, цей акт був наслідком одностайного волевиявлення обох сторін — Польщі й Німеччини. На їхню думку, уряд Німеччини просто передав 500 мільйонів німецьких марок Польському фондові, а уряд Польщі жодним чином не делегував Польському фонду своїх зобов'язань за Угодою 1991 року,

оскільки єдиним його зобов'язанням було реальне заснування фонду. Таким чином, як стверджували представники Уряду, ніякого питання про відповідальність польської держави у зв'язку з делегуванням окремих повноважень (зобов'язань) польської держави Польському фондові бути не могло. Відповідно до їхніх доводів підставою для такої думки могли послужити неіснуючі припущення як щодо права, так і щодо фактів, а також помилкове розуміння концепції делегування повноважень (зобов'язань).

49. З іншого боку, представники Уряду визнали, що він здійснював контроль над Фондом у тій мірі, в якій це було визначено в Законі 1984 року «Про фонди», який охоплював питання процедури судової реєстрації й здійснення нагляду компетентним міністром. Вони стверджували, що відповідно до Закону «Про фонди» нагляд з боку держави мав обмежений характер і не передбачав прямого впливу на рішення Фонду. Представники Уряду також визнали, що, оскільки Фонд був заснований урядом Польщі, останній мав додаткові можливості впливати на його діяльність шляхом призначення й звільнення членів його керівних органів, тобто правління й наглядової ради, а також мав повноваження вносити зміни в Статут Фонду. На їхню думку, це було формою політичних гарантій для німецької сторони й польських жертв щодо того, що дії Фонду перебувають не тільки під правовим, але й політичним контролем Уряду. Крім того, представники Уряду стверджували, що уряд не мав жодних повноважень, які б дозволяли наказати Фондові ухвалити конкретне рішення або змінити його або критерії прийнятності, за винятком обмежених повноважень щодо відкриття судового провадження з метою скасування яку-небудь постанову Фонду. Вони, нарешті, стверджували, що якби держава хотіла одержати повноваження на власний розсуд впливати на діяльність фондів, їй довелося б внести зміни в Закон «Про фонди» і скасувати самостійність фондів.

50. Заявник аргументи Уряду не коментував.

51. У рішенні про прийнятність даної справи від 1 березня 2005 року Суд постановив, що конкретні обставини справи дають підстави зробити висновок про те, що в діях Фонду щодо обох програм компенсації можна бачити ознаки відповідальності польської держави (див. згадану вище справу «Вошь проти Польщі» (рішення), п. 74). Суд вважав, що в розпорядженні уряду були значні засоби впливу на діяльність Фонду, якщо враховувати спосіб створення керівних органів Фонду, широкі регулюючі повноваження, якими були наділені ці керівні органи в питаннях грошової допомоги, виплачуваної в рамках першої програми компенсації, а також повноваження цих керівних органів в питаннях призначення та звільнення співробітників структур Фонду, які ухвалювали рішення про виплати. Суд також взяв до уваги наглядові повноваження, які щодо Фонду здійснював компетентний міністр. А ще Суд зробив висновок, що хоч польська держава безпосередньо й не брала участі в

ухваленні Фондом рішень щодо конкретних заявників, тим не менш роль держави була вкрай важливою для вироблення загальних рамок діяльності Фонду.

52. Суд відзначає, що у своїх зауваженнях про прийнятність заяви представники Уряду формально не висунули доводів про її неприйнятність через несумісність *ratione personae*. Він також відзначає, що таке заперечення було вочевидь висунуте в зауваженнях Уряду по суті. Хоча, застосовуючи Правило 55 Регламенту Суду, Суд може за цих обставин відмовитися розглядати заяву Уряду-відповідача про неприйнятність, однак вважає за належне дослідити її у формі попередніх питань.

53. Суд відзначає, що представники Уряду рішуче не погодилися з висновками Суду щодо рішення держави делегувати свої зобов'язання, які виникають з Угоди 1991 року, Фондові — органу, що формально діяв на основі норм приватного права. Однак навіть якби Суд і погодився з доводами Уряду в цьому питанні, то не переконаний, беручи до уваги інші міркування, покладені в основу рішення про прийнятність, що це вплинуло б на його попередні висновки щодо питання про відповідальність держави.

54. Отже, Суд відхиляє попереднє заперечення Уряду й робить висновок, вже сформульований ним у рішенні про прийнятність, а саме, що конкретні обставини даної справи дають підстави для висновку, що в діях Фонду щодо обох програм компенсації можна вбачати відповідальність польської держави.

В. Щодо невичерпання внутрішніх засобів

55. У своїх зауваженнях по суті справи Уряд вперше заявив, що заявник не вичерпав внутрішні засоби юридичного захисту, не скориставшись із можливості розгляду його справи в порядку цивільного провадження.

56. Заявник до цього питання не звертався.

57. Суд відзначає, що відповідно до Правила 55 Регламенту Суду, «будь-яка заява щодо неприйнятності, наскільки дозволяє її характер і обставини, має бути запропонована довірною стороною-відповідачкою в письмових або усних зауваженнях щодо прийнятності заяви...». З матеріалів справи видно, що цієї умови в даній справі дотримано не було. Отже, Уряд втрачає право посилатися на це заперечення в засіданні палати й це заперечення слід відхилити.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ЧАСТИНИ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

58. Заявник скаржився з посиланням на пункт 1 статті 6 Конвенції на те, що він не мав доступу до суду зі своїми вимогами, заявленими до Польсько-

німецького фонду примирення в рамках першої програми компенсації. Це положення у відповідній частині передбачає:

«Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...».

А. Застосовність пункту 1 статті 6

1. Подання сторін

59. У зауваженнях по суті представники Уряду фактично доводили, що пункт 1 статті 6 Конвенції не можна застосувати до процесу, пов'язаного з першою програмою компенсації. Вони стверджували, що 17 серпня 1992 року правління Фонду прийняло постанову № 27/92, в якій встановило, що термін «нацистські переслідування у формі примусової праці» слід розуміти як «здійснювана окупаційними силами депортація за межі місця проживання з метою виконання примусових робіт на користь і на території німецького Третього рейху». Вони стверджували, що прийняття депортації як критерію визначення категорії осіб, що зазнавали найсуворіших форм нацистських переслідувань, випливало з практики Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі, який визнав депортацію з метою примусової праці як злочин проти населення окупованих країн. Уряд доводив, що, всупереч висновкам Суду (п. 27 рішення про прийнятність), Польський фонд застосовував критерій депортації із самого початку своєї діяльності, а не з моменту прийняття постанови № 29/99 від 18 серпня 1999 року.

60. З урахуванням вищевикладеного представники Уряду стверджували, що рішення Фонду від 2 лютого 1994 року щодо первинного компенсаційного платежу було видано із частковим порушенням відповідних інструкцій, бо умови про депортацію в справі заявника дотримано так і не було. Вони стверджували, що первинний компенсаційний платіж слід було передбачити тільки за період до лютого 1944 року, тобто до досягнення заявником віку 16 років. Представники Уряду ще підкреслювали, що, незважаючи на цю помилку, Фонд не домагався відшкодування переплаченої суми. Відповідно, як стверджували представники Уряду, не можна вважати, що постановою № 29/99 був введений новий, раніше невідомий критерій прийнятності. Вони заявляли, що ця постанова була прийнята з метою звести в одне ціле правила Фонду, викладені в кількох попередніх документах.

61. Отже заявник, як підкреслили представники Уряду, не міг претендувати на додатковий компенсаційний платіж щодо всього періоду його залучення до примусової праці, оскільки права на одержання такого платежу він ніколи

не мав. Таким чином, з погляду Уряду, вимога заявника була позбавлена підстав. Вони дійшли висновку, що спір про право на одержання компенсації за весь період залучення заявника до примусової праці ніколи й не виникав.

62. Що стосується пункту 91 рішення про прийнятність у даній справі, то представники Уряду не погодилися з існуванням аналогії між правом на соціальну допомогу (*welfare allowance*) і правом на компенсаційну допомогу від Фонду. Вони підкреслювали, що, на відміну від соціальних видів допомоги, компенсаційні платежі, здійснювані Фондом, за своєю природою були другорядними й мали радше символічну, ніж реальну економічну цінність.

63. Представники Уряду далі підкреслили, що німецькі виплати полякам, які постраждали від націонал-соціалістських переслідувань, включаючи й тих, на кого поширювалася дія Угоди від 16 жовтня 1991 року, завжди здійснювалися на добровільній основі. Природа виплат, фінансованих німецькою стороною, була відбита в статуті Фонду, який встановлював, що його мета полягає в «наданні допомоги жертвам нацистських переслідувань». У зв'язку з цим та посилаючись на виплати, здійснювані польським Фондом, представники Уряду стверджували, що такі терміни, як «вимоги про відшкодування» або «вимоги компенсації», які вживав Суд (див., наприклад, пп. 66, 81 і 89 рішення про прийнятність), були неточні, оскільки припускали існування якогось права на компенсацію, якого в світлі німецького права не існувало, у той час як норми польського публічного права до нього були незастосовні.

64. Представники Уряду наголошували, що заявник не міг звертатись з вимогою про виплату за рахунок Фонду, оскільки для такої вимоги не існувало жодних підстав ні в системі польського чи німецького права, ні в Угоді 1991 року. Вони стверджували, що жодних правовідносин між заявником і Польським фондом, які могли б породжувати такі вимоги, не було. Представники Уряду також заявляли, що допомога, надавана Фондом, не мала хоча б якихось законних підстав у польському законодавстві й що дана справа не має зв'язку з виплатами соціального забезпечення, передбаченими в законодавстві. З їхнього погляду, Фонд надавав не компенсації, а разову гуманітарну допомогу жертвам нацистських переслідувань.

65. Щодо скарги заявника з посиланням на пункт 1 статті 6 представники Уряду стверджували, що в ній порушено два окремих питання. Перше стосувалось суті рішень Фонду, а друге — доступу до суду. Вони стверджували, що насправді заявник вважав несправедливими не стільки рішення Фонду, скільки загальні критерії прийнятності, і зокрема постанову № 29/99. Однак критерії прийнятності, які застосовував Фонд, слід вважати справедливими, обґрунтованими й відповідними. У зв'язку з цим представники Уряду послалися на необхідність досягти розумного компромісу між обмеженими коштами й великою кількістю потерпілих. Вони доводили, що німецькі платежі, безпе-

речно, не могли задовольнити всі претензії, які були спричинені переслідуваннями з боку націонал-соціалістів.

66. Насамкінець представники Уряду стверджували, що предметом спору в даній справі є не право заявника на одержання виплат із коштів Фонду, а, скоріше, критерії, використані в постанові № 29/99. Таким чином, відповідно до польського права ніякого спору щодо правовідносин між заявником і Польським фондом не існувало. Представники Уряду заявляли, що критерій депортації не був ані дискримінаційним, ані довільним, і застосовувався до цілої категорії претендентів.

67. Заявник з аргументами Уряду не погодився. Щодо постанови № 29/99 він наполягав, що після введення в силу німецького Закону про Фонд (Польський) фонд визнав, що умові про депортацію, визначені у згаданому Законі, відповідають і ті особи, які були переміщені за межі території їхнього місця проживання на територію з іншим адміністративним статусом.

3. Оцінка Суду

68. Суд повинен розглянути заперечення Уряду щодо того, що спір про цивільні права заявника ніколи й не виникав. Він витлумачує це заперечення як прохання переглянути свій висновок щодо застосовності пункту 1 статті 6 до процесу, пов'язаного з першою програмою компенсації, й застосувати останнє речення пункту 4 статті 35 Конвенції, відповідно до якого Суд може відхилити заяву, яку він вважає непринятною «на будь-якій стадії розгляду».

69. Пункт 4 статті 35 Конвенції дозволяє Судові навіть на стадії розгляду справи по суті, з дотриманням Правила 55 Регламенту Суду, переглянути рішення про визнання заяви прийнятною, якщо він дійде висновку про те, що вона мала бути визнана за неприйнятну на одній з підстав, наведених у перших трьох пунктах статті 35, включно й пов'язану з її несумісністю з положеннями Конвенції (див. «Пізано проти Італії» (*Pisano v. Italy*) (вилучення з реєстру) [GC], № 36732/97, п. 34, 24 жовтня 2002 року; «Геррера й Фуско проти Італії» (*Guerrera and Fusco v. Italy*), № 40601/98, п. 52, 3 квітня 2003 року; і «Азінас проти Кіпру» (*Azinas v. Cyprus*) [GC], № 56679/00, п. 32, ECHR 2004-III).

70. Суд відзначає, що в своєму рішенні про прийнятність даної заяви він відхилив аргументи Уряду щодо незастосовності пункту 1 статті 6 до розгляду спорів в органах Фонду в рамках першої програми компенсації. Однак представники Уряду у своїх зауваженнях представили додаткові аргументи щодо незастосовності пункту 1 статті 6 за недавно встановленими обставинами, посиляючись, зокрема, на постанову Фонду № 27/92 (див. пункти 59–61 вище). Суд переконався в тому, що нова інформація, представлена Урядом, і важливість даної справи дають підстави як виняток повторно розглянути питання застосовності на стадії розгляду справи по суті.

71. 1 березня 2005 року Суд оголосив дану заяву частково прийнятною. Він дійшов висновку, що провадження в органах Фонду стосувалося двох різних програм компенсації, і, таким чином, питання застосовності пункту 1 статті 6 слід розглядати окремо щодо кожної із цих програм. Суд ухвалив, що пункт 1 статті 6 Конвенції є застосовним до провадження в органах Фонду відносно першої програми компенсації, у той час як частина заяви, що стосується другої програми компенсації, визнається непринятною з причини невичерпання («Вошь проти Польщі» (рішення), № 22860/02, ECHR 2005-...).

72. Що стосується загальних принципів, то Суд нагадує, що він, виносячи рішення про прийнятність, уже зробив висновок про те, що Конвенція не накладає на держави загального зобов'язання компенсувати шкоду від порушень, заподіяну в минулому під загальним здійсненням державних повноважень. Проте Суд відзначає, що якби така програма компенсації була запроваджена, то істотні правила, які визначають критерії прийнятності для будь-якої компенсації, в принципі виходитимуть за межі юрисдикції Суду, аби лише релевантні критерії не були явно довільними або очевидно несумісними з основоположними принципами Конвенції. З іншого боку, Суд відзначив, що не можна виключати виникнення деяких проблем процесуального характеру у зв'язку із застосуванням цих критеріїв прийнятності до обставин конкретних справ (див. згадану вище справу «Вошь проти Польщі» (рішення), п. 80). Інакше кажучи, після розгортання програми компенсації Урядом або за згодою Уряду й незалежно від характеру відповідних виплат, можуть виникати питання відповідності пункту 1 статті 6 або статті 1 Протоколу № 1. З іншого боку, треба підкреслити, що, в принципі, не дозволяється оспорювати критерії прийнятності.

73. Суд підтверджує зазначені вище міркування. Він також відзначає, що загальні критерії схвалення виплат щодо першої програми компенсації визначались Угодою 1991 року. Однак зазначена Угода також передбачала, що Фонд користуватиметься певною дискрецією, коли розроблятиме конкретніші умови й критерії, яким слід задовольняти з тим, щоб отримувати виплати. Фонд користувався кожного разу дискрецією в аналогічних межах, коли він застосовував критерії прийнятності до фактів кожної окремої справи. У зв'язку з цим Суд підкреслює, що в області, на яку поширювалась дискреція Фонду, її рішення в кожній із окремих справ впливали на права тих, хто звертався за виплатою. Суд вважає, в принципі, що в разі, якщо в таких справах, як ця, виникає питання, дотичне до оцінки фактів, то пункт 1 статті 6 мав би поширюватися на всі подібні справи, в яких вочевидь є вагомі підстави для припущення, що оцінка обставин з боку Фонду була спірною й, таким чином, безпосередньо вплинула на рішення про відповідність заявника умовам виплати компенсації.

74. Щодо проблеми існування суперечки щодо права, Суд у своєму рішенні про прийнятність відзначив, що вимогу заявника про компенсацію, спочатку пред'явлену 20 жовтня 1993 року, було задоволено в рішенні від 2 лютого 1994 року щодо всього періоду його залучення до примусової праці (від лютого 1941 року до січня 1945 року) і без якого-небудь врахування вимоги про депортацію. Суд ще помітив, що після внесення змін до критеріїв прийнятності на підставі постанови Фонду № 29/99, заявник 2 березня 2000 року одержав додатковий компенсаційний платіж, але тільки за період залучення до примусової праці з квітня 1941 року по лютий 1944 року й на тій окремій підставі, що він залучався до примусової праці як неповнолітній у віці до 16 років. З врахуванням вищесказаного Суд зробив висновок, що спір про право заявника на компенсацію виник відносно його права одержати компенсацію за весь період його залучення до примусової праці, якщо взяти до уваги те, що, на думку заявника, умова про депортацію не була релевантним чинником для оцінки його вимоги про компенсацію. З погляду Суду, згаданий спір був справжнім і значимим. Результат відповідного розгляду в органах Фонду був вирішальним, бо мав відношення до обсягу права заявника на одержання компенсації за весь період його примусової праці (див. згадану вище справу «Вошь проти Польщі» (рішення), пп. 81–82).

75. Щодо питання про те, чи було право на одержання від Фонду компенсації за нацистські переслідування визнано у внутрішньодержавному праві — принаймні, за наявності доказових підстав, — Суд у рішенні про прийнятність дійшов висновку, що відповідні правила Фонду визначали умови й процедуру, яких претендент мав дотриматись, перш ніж Фонд ухвалив би рішення про виплату компенсації. Суд встановив, що ці правила, незалежно від того, як їх кваліфікують у внутрішньодержавному праві, можна розглядати як такі, що породжують право осіб, що постраждали від нацистських переслідувань, вимагати у Фонду виплати компенсації. Тому Суд зробив висновок, що в разі відповідності претендента умовам прийнятності, передбаченим у цих правилах, він мав право на рішення Фонду про виплату компенсації (див., з необхідними виправленнями, рішення в справі «Рольф Густафсон проти Швеції» (*Rolf Gustafson v. Sweden*) від 1 липня 1997 року, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-IV, стор. 1160–1161, п. 40). Таким чином, з погляду Суду, не можна говорити, ніби відповідні правила Фонду давали підстави для задоволення вимог *ex gratia*. І нарешті, Суд вирішив, що заявник міг претендувати — принаймні на доказових підставах — на право отримати від Фонду компенсацію за весь період його примусової праці, а надто з огляду на те, що він уже одержав частину такої виплати на підставі рішення від 2 лютого 1994 року й тому міг вважати, що таке право він дійсно мав (див. згадану вище справу «Вошь проти Польщі» (рішення), пп. 83–84).

76. Щодо цивільного характеру оскарженого права Суд у своєму рішенні про прийнятність зазначив, що доводи Уряду, ніби спірні вимоги компенсації були засновані не на класичних поняттях цивільно-правової відповідальності, а мали гуманітарний характер, його не переконали. Беручи до уваги автономний характер поняття «цивільні права й обов'язки», Суд не вважає незаперечними висновки національних судів щодо того, що претензії на компенсацію, пред'явлені Фондові, не входили в сферу цивільного права. Суд, окрім того, зробив висновок про подібність між правом на соціальну допомогу, що охоплене поняттям «цивільних прав і обов'язків» (див., рішення в справі «Салезі проти Італії» (*Salesi v. Italy*) від 26 лютого 1993 року, Серія А, 257-Е, п. 19), і правом на одержання компенсаційного платежу із коштів Фонду, особливо якщо взяти до уваги такі критерії прийнятності, як скрутний фінансовий стан претендента й серйозна шкода для його здоров'я внаслідок нацистських переслідувань. І нарешті, Суд відзначив, що в даній справі відносини заявника з Фондом, що діяв у межах своїх дискреційних повноважень, негативного впливу на нього не справили. Заявник, скоріше, зазнав втручання в його засоби до існування й пред'являв претензію на приватне економічне право, що впливає з конкретних правил, установлених в Статуті й внутрішніх правилах Фонду (див., з необхідними змінами, згадану вище справу «Салезі проти Італії», п. 19; і «Менніто проти Італії» (*Mennitto v. Italy*) [GC], № 33804/96, п. 28, ECHR 2000-X). Таким чином, Суд став на ту точку зору, що право вимагати від Польсько-німецького фонду примирення компенсації в зв'язку з нацистськими переслідуваннями можна в розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції вважати «цивільним». На закінчення Суд дійшов висновку, що право на компенсаційний платіж, пред'явлене заявником у рамках першої програми компенсації, було «цивільним правом» у значенні пункту 1 статті 6, що, таким чином, була визнана застосовною (див. згадану вище справу «Вошь проти Польщі» (рішення), пп. 89–93).

77. Вивчивши зауваження Уряду, запропоновані після рішення про прийнятність, Суд не бачить в доводах його представників нічого, що б спонукало його змінити висновок про застосовність пункту 1 статті 6 Конвенції до провадження, дотичного до першої програми компенсації. Зокрема, Суд не переконаний в тому, що його висновок щодо застосовності пункту 1 статті 6 може спростувати ретроспективне, уперше зроблене в червні 2005 року визнання, ніби Фонд припустився помилки, виносячи рішення про виплату заявникові первинного платежу за весь період його примусової праці. Слід зазначити у зв'язку із цим, що у відповідь на різні запити, з якими заявник звертався відповідного часу, Фонд ніколи не заявляв, нібито його рішення від 2 лютого 1994 року щодо первинного платежу було помилковим. Більш того, у своїх відповідях і Фонд, і міністр, що здійснював нагляд над Фондом, послідовно згадували постанову № 29/99 як правову основу для винесення рішень Фонду щодо додаткового платежу (див. пункти 20 і 23 вище).

78. Що стосується твердження представників Уряду, ніби Фонд послідовно застосовував критерій депортації впродовж всього періоду діяльності, Суд зауважує, що в разі вимог заявника це, очевидно, було не так. Більш того, Суд відзначає, що у своїх первісних зауваженнях щодо прийнятності й по суті справи, представники Уряду визнали, що додатковий платіж на підставі рішення від 2 березня 2000 року було здійснено аж після внесення виправлень у відповідні правила Фонду.

79. Суд приймає до відома доводи представників Уряду про те, що право вимоги на допомогу Фонду не було визнано ні в системі німецького чи польського права, ні в Угоді 1991 року, однак має інший погляд на це питання й вважає, що Угода 1991 року й правила Фонду щодо присудження таких платежів, розроблені для імплементації згаданої Угоди, можна було б вважати джерелом таких вимог (див. пункт 75 вище).

80. Суд до того ж вважає, що питання застосування вимоги про депортацію до даної справи є таким, що його все ж можна розглядати як рівноцінне справжньому спору про фактичні обставини, якими заявник обґрунтовує вимоги про виплату компенсації. У даній справі ці складнощі збільшувалися й через те, що претензія заявника, пов'язана з його статусом особи, що залучалася до примусової праці, частково збігалася з його ж претензією, пов'язаною з його статусом як переслідуваного неповнолітнього у віці до 16 років.

81. З огляду на вищезгадані міркування, Суд відхиляє заперечення Уряду щодо невідповідності *ratione materiae* і доходить висновку, що пункт 1 статті 6, як це вже було встановлено в рішенні про прийнятність, є застосовним до провадження в органах Фонду, дотичного до першої програми компенсації.

В. Відповідність частини 1 статті 6

1. Подання сторін

82. Представники Уряду, посилаючись на принципи, установлені в прецедентній практиці Суду стверджували, що право на доступ до суду не є абсолютним. Вони підкреслювали, що виплати, які надавались Фондом, не можна було прирівнювати до компенсації збитків, і стверджували, що вони здійснювались *ex gratia* і являли собою форму гуманітарної допомоги особам, які зазнали переслідувань з боку нацистської Німеччини. Як стверджували представники Уряду, саму можливість забезпечення судового контролю за цими діями, враховуючи характер виплат, належало виключити. Вони стверджували, що такий характер виплат, проте, не зачіпав права претендентів на справедливий розгляд їхніх заяв у Фонді. Представники Уряду далі зазначали, що й контрольна комісія, і апеляційна контрольна комісія були цілком незалежними від керівних органів Фонду.

83. Представники Уряду також пояснювали, що «рішення» Фонду щодо фінансової допомоги мали форму листа, в якому претендентів повідомляли про присудження виплати, додаючи документ, подібний до банківського чека. Вони стверджували, що це означало, що термін «рішення», який був вжитий в їхніх попередніх зауваженнях, можливо, якимось вводив в оману, дозволяючи зробити припущення, ніби регулювання дій Фонду відповідало нормам адміністративного права. Однак вибір на користь цього терміна було зроблено через брак якогось іншого слова в англійській мові, яке б відповідало такій дії, як так зване «рішення Фонду щодо фінансової допомоги на підставі визнання факту нацистських переслідувань» (*rozstrzygnięcie Fundacji o pomocy finansowej z tytułu doznanych prześladowań nazistowskich*).

84. З огляду на вищесказане представники Уряду стверджували, що жодних підстав, за яких можна було б дійти висновку про те, що Фонд діяв за нормами адміністративного права, не було. Вони також доводили, що відповідно до практики Вищого адміністративного суду, Угода 1991 року й наступні угоди не могли створювати підстави для адміністративно-правових відносин між Фондом і особою, що претендувала на фінансову допомогу. Насамкінець представники Уряду заявляли про існування вагомих підстав для того, щоб виключити з юрисдикції адміністративних судів перегляд конкретних рішень про виплату компенсації, прийнятих органами Фонду.

85. Представники Уряду стверджували, що коли йдеться про шкоду, заподіяну окремії особі іноземною державою (наприклад, внаслідок війни), що й було предметом спору в даній справі, міжнародна практика полягає в тому, що відкриття будь-яких судових справ забороняється, позови автоматично відхиляються аж до часу виплати тієї або іншої узгодженої компенсації за допомогою окремої, закритої процедури. Представники Уряду також посилювалися на практику Суду щодо імунітету держав (див. згадану вище справу «Аль-Адсані проти Сполученого Королівства» [GC]), стверджуючи, що засоби судового захисту прав щодо певних видів вимог, включаючи пов'язані із Другою світовою війною, вважаються неефективними (див. «Калогеропулу та інші проти Греції й Німеччини» (*Kalogeropoulou and Others v. Greece and Germany*) (рішення), № 59021/00, ECHR 2002-X). Вони стверджували, що звернення до суду у випадку позовів громадян однієї держави до іншої іноді стає можливим лише завдяки створенню спеціальної виняткової юрисдикції.

86. Щодо нацистських переслідувань представники Уряду стверджували, що в Німеччині засобів судового захисту прав щодо таких вимог не було. Раніше позови, з якими зверталися в німецькі суди іноземці, що стали жертвами нацистських переслідувань, відхилялися через відсутність мирного врегулювання з Німеччиною, відсутність юридичних підстав або закінчення строку давності. Більш того, після прийняття 2000 року німецького Закону «Про Фонд», будь-які такі претензії могли пред'являтися тільки згідно із зазначеним законом.

87. Представники Уряду стверджували також, що в разі, якщо інша держава визнавала окремі виплати (так само і *ex gratia*), і було встановлено процедуру їх здійснення, з'являлось питання допустимості судових засобів для оспорювання окремих рішень й критеріїв виплат. Однак рішення Фонду не можна було оскаржити до суду, і польські суди вважали таку ситуацію законною. Уряд підкреслював, що в справах, пов'язаних із нацистськими переслідуваннями, такий стан додатково виправдовувала міжнародна практика, яка свідчила, що в подібних справах доступ до суду звичайно виключався, а дозволена була тільки внутрішня процедура оскарження. Вони стверджували, що така практика також існувала в деяких державах — учасницях Конвенції¹.

88. Крім того, представники Уряду наводили доводи проти можливого судового перегляду цієї справи, ставлячи під сумнів їхню здійсненність і ефективність. Вони стверджували, що судовий контроль з боку судів загальної юрисдикції в справах про присудження або відмову в присудженні виплат, а також постанов Фонду фактично передбачав би тлумачення критеріїв прийнятності й перевірку доказів. Представники Уряду також підкреслювали, що проблема правильного застосування критеріїв прийнятності не повинна викликати питань у світлі основних положень Конвенції. А крім того, порядок внутрішнього оскарження в органах Фонду був обґрунтований життєво важливими практичними міркуваннями, а саме тим, що одноразова допомога мала б якомога швидше бути виплаченою людям похилого віку, яких шорік стало менше.

89. Представники Уряду підкреслювали, що можливість перегляду правил прийняття рішень про виплату й критеріїв прийнятності слід виключити з юрисдикції цивільних судів з огляду на гуманітарний характер фінансової допомоги, виплачуваної польським Фондом з коштів, виділених німецьким урядом. З іншого боку, вони стверджували, що, незважаючи на характер платежів, у деяких випадках — таких, наприклад, як неправильний розрахунок суми виплати чиновниками Фонду або виплата меншої суми, ніж належало, претендент міг домагатися відкриття проти Фонду цивільного провадження. При цьому вони посилалися на постанову Верховного суду № III ZP 44/97 (див. пункти 41—42 вище).

¹ У зв'язку з цим вони зокрема посилалися на Угоду 1992 року між Федеративною Республікою Німеччини і Конференцією у справах єврейських матеріальних претензій до Німеччини щодо виплати пенсій східноєвропейським євреям, що після Другої світової війни проживають в Західній Європі; Договір від 19 вересня 1995 року між урядом Сполучених Штатів Америки і урядом Федеративної Республіки Німеччини щодо остаточних виплат на користь окремих громадян Сполучених Штатів, що постраждали внаслідок націонал-соціалістичних репресивних заходів; Договір від 18 січня 2001 року між урядом Сполучених Штатів Америки і урядом Франції щодо відшкодування певних збитків, яких зазнали під час Другої світової війни, і програми щодо осіб, які залучалися до рабської чи примусової праці та певних майнових позовів, юридично дійсних за Законом Німеччини «Про фонди» 2000 року і аналогічним Законом Австрії 2001 року, що були ухвалені після багатосторонніх міжнародних переговорів.

90. І нарешті, як стверджували представники Уряду, скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції слід визнати неприйнятною через її явно необґрунтований характер і/або невичерпання внутрішніх засобів. Зі свого боку, представники Уряду стверджували, що ніякого порушення пункту 1 статті 6 Конвенції не було.

91. Заявник, що не мав допомоги адвоката, у своїх зауваженнях цих питань не торкався.

2. Оцінка Суду

92. Пункт 1 статті 6 вимагає, щоб при вирішенні спору про права й обов'язки цивільного характеру, рішення, постановлені адміністративними або іншими органами влади, які самі не відповідають вимогам цієї статті, підлягали контролю з боку судового органу, що користується повнотою юрисдикції (див. рішення в справі «Лекомт, Ван Лейвен і Де Мейер проти Бельгії» (*Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*) від 23 червня 1981 року, Серія А, № 43, п. 51).

93. Тому Суд передовсім повинен встановити, чи можна контролюючі органи Фонду (*Foundation's adjudicating bodies*) — його комісію з перевірки заяв та апеляційну комісію з перевірки заяв — вважати за суди, що відповідають вимогам пункту 1 статті 6.

94. Згідно твердо встановленій прецедентній практиці Суду, судовий орган у значенні, яке йому надає це положення, має відповідати низці вимог — таких, як незалежність, особливо від виконавчої влади, неупередженість, тривалий строк повноважень його членів, і наявність гарантій, передбачених його процедурою, — частину з яких згадано в самому тексті пункту 1 статті 6 (див. рішення в справах «Беліос проти Швейцарії» (*Belilos v. Switzerland*) від 29 квітня 1988 року, Серія А, № 132, стор. 29, п. 64; «Деміколі проти Мальти» (*Demicoli v. Malta*) від 27 серпня 1991 року, Серія А, № 210, стор. 18, п. 39; і «Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*) [GC], № 25781/94, п. 233, ECHR 2001-IV). Відносно структурних гарантій у даній справі Суд відзначає те, що членів комісії з перевірки заяв й апеляційної комісії з перевірки заяв призначали й звільняли з посад правління Фонду й, відповідно, наглядова рада Фонду. Статут Фонду також установлював, що правила, які регламентують дії контролюючих органів Фонду, містились в інструкціях, які затверджувала наглядова рада. Членів керівних органів Фонду, в свою чергу, призначав і звільняв з посади державний міністр цілковито на свій власний розсуд (див. пункт 32 вище). Окрім того, державний міністр деякою мірою здійснював контроль і нагляд за діяльністю Фонду. А ще у членів комісії з перевірки заяв й апеляційної комісії з перевірки заяв, здається, не існувало чіткого строку перебування на посаді. Таким чином, Суд вважає, що незалежність цих контролюючих органів Фонду, не дивлячись на доводи Уряду про протилежне, можна поста-

вити під серйозний сумнів. Що стосується процедурних гарантій, то, здається, комісії, які виносили відповідні рішення, не мали чіткого й доступного для загального ознайомлення регламенту роботи (див. рішення в справі «Г. проти Бельгії» (*H. v. Belgium*) від 30 листопада 1987 року, Серія А, № 127 В, стор. 35, п. 53) і не проводили публічних слухань. На цих підставах їх не можна вважати судами в значенні пункту статті 6.

95. Отже, для того, щоб існуюче положення відповідало пункту 1 статті 6, рішення, які ухвалювались контролюючими органами Фонду, треба було зробити предметом судового контролю з боку органу, який би мав на те повну юрисдикцію. Однак Суд відзначає, що Вищий адміністративний суд явно відхилив скаргу заявника на рішення апеляційної комісії з перевірки заяв від 24 квітня 2001 року, посилаючись на постанову № OPS 3/01, прийняту колегією із семи суддів того ж самого суду 3 грудня 2001 року, яка виключила судовий контроль за такими рішеннями з боку адміністративних судів (див. пункти 38, 43 і 45 вище). Суд так само зауважує, що практика Верховного суду чітко вказувала на виключення рішень Фонду в окремих справах зі сфери судового контролю з боку цивільних судів (див. пункти 39, 41, 42 і 44 вище). Щодо цього Суд також відзначає, що Уряд не надав жодного прикладу рішення цивільного суду на підтвердження своїх доводів, начебто такі справи могли підлягати контролю з боку цих судів.

96. Представники Уряду, проте, стверджували, що обмеження права заявника на доступ до суду не порушувало положень пункту 1 статті 6. Водночас вони, очевидно, погодилися з тим, що в справах, таких, як оця, могло виникати питання забезпечення судового контролю (див. пункт 87 вище).

97. Суд нагадує, що в справі «Голдер проти Сполученого Королівства» (*Golder v. the United Kingdom*) (рішення від 21 лютого 1975 року, Серія А, № 18, стор. 13–18, пп. 28–36) він ухвалив, що передбачені в статті 6 процедурні гарантії справедливості, публічності й розумного строку не мали б сенсу, якщо не було дотримано попередньої умови користування цими гарантіями, а саме права на доступ до суду. Він визначив це як невід'ємний аспект викладених в статті 6 гарантій, на яких базується багато в чому вся Конвенція, спираючись при цьому на принцип верховенства права та принцип уникнення безпідставних рішень. Відтак, пункт 1 статті 6 забезпечує кожному право на те, щоб будь-яку вимогу, що стосується його цивільних прав і обов'язків, розглядав суд.

98. Право на доступ до суду, однак, не є абсолютним і може підлягати обмеженням: їх допускають за презумпцією, адже право на доступ вимагає регулювання державою з огляду на саму його природу. Держави-учасниці щодо цього користуються певною свободою розсуду, однак остаточне рішення щодо дотримання вимог Конвенції повноважений виносити Суд. Задля цього він має переконатися в тому, що застосовані обмеження не звужують або не скорочують залишений особі доступ настільки, що саме право виявляється зменшеним.

Крім того, обмеження суперечитиме пункту 1 статті 6, якщо воно не ставить законної мети і якщо між засобами, що використовуються, та поставленою метою немає розумної пропорційності (див. «Вейт і Кеннеді проти Німеччини» (*Waite and Kennedy v. Germany*) [GC], № 26083/94, п. 59, ECHR 1999-I).

99. У зв'язку з цим Суд повторює, що в основу його перевірки покладено принцип, відповідно до якого Конвенція покликана гарантувати права не теоретичні або уявні, а реальні й дієві. Особливо це справедливо щодо права на доступ до суду, з огляду на те помітне місце, яке в демократичному суспільстві посідає право на справедливий судовий розгляд (див., серед інших джерел, справу «Принц Ганс-Адам II Ліхтенштейнський проти Німеччини» (*Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany*) [GC], № 42527/98, п. 45, ECHR 2001-VIII).

100. По-перше, Суд повинен визначити, чи переслідувало обмеження права заявника на доступ до суду законну мету. Він зауважує, що законної мети, яку мало оскаржене обмеження права заявника на доступ до суду, представники Уряду в своїх зауваженнях ясно не окреслили. Вони доводили, як видно, що виключення судового контролю було викликане такими практичними міркуваннями, як потреба здійснювати платежі без зволікання, з огляду на похилий вік потенційних осіб, які отримували ці виплати. Крім того, вони стверджували, що судовий контроль, якби його забезпечили, обов'язково призводив би до тлумачення критеріїв прийнятності й проведення оцінки конкретних обставин розглянутих справ. Представники Уряду також стверджували, що спірне обмеження було виправданим через особливу природу виплат, здійснюваних Фондом. Суд у своєму аналізі виходитиме з того припущення, що оскаржене обмеження ставило собі законну мету — забезпечити гнучкість і ефективність у присудженні Фондом компенсаційних платежів.

101. Істотним питанням у цій справі є пропорційність оскаржуваного обмеження права заявника на доступ, що Суд розгляне з врахуванням конкретних обставин даної справи.

102. Суд відзначає, що представники Уряду в поданих у даній справі доводах проти забезпечення судового контролю посилалися на міжнародну практику, яка ніби постала з низки угод (див. пункт 87 вище) щодо різних приватних позовів, пов'язаних з нацистськими або подібними формами переслідувань. Суд такі доводи переконливими, однак, не вважає. Він зазначає, що угоди, згадані представниками Уряду, були укладені між Німеччиною й Сполученими Штатами Америки, Францією й Сполученими Штатами Америки, Німеччиною й Конференцією у справах єврейських матеріальних претензій до Німеччини й між сторонами, які брали участь у переговорах, що привели до заснування другої програми компенсацій (див. пункт 87 вище). Суд бере до відома, що сторонами за цими угодами були деякі з держав, що є сторонами Конвенції. Втім, він не вважає, ніби з вищезгаданих угод можна зробити висновок про те, що в державах-учасниках вже склалася широко ви-

знана міжнародна практика виключення судового контролю в справах, які мають відношення до приватних позовів з причини переслідувань, яких зазнали у воєнний час.

103. Важливо до того ж відзначити, що дана справа, всупереч пропозиції представників Уряду, стосується не питання імунітету держави (див. згадану вище справу «Аль-Адсані проти Сполученого Королівства» [GC]; «Фогерті проти Сполученого Королівства» (*Fogarty v. the United Kingdom*) [GC], № 37112/97, ECHR 2001-XI (витяги); і згадану вище справу «Калагеропулу та інші проти Греції й Німеччини» (рішення)) або будь-якої іншої форми імунітету, визначеної в міжнародному праві або усталеною в державах, що є сторонами Конвенції, які можна було б розглядати як пропорційне обмеження права на доступ до суду (див. справу «Вейт і Кеннеді проти Німеччини» [GC], № 26083/94, ECHR 1999-I, відносно імунітетів міжнародних організацій; і «А. проти Сполученого Королівства» (*A. v. the United Kingdom*), № 35373/97, ECHR 2002-X, щодо доктрини парламентської недоторканності), а програми компенсації, яка була похідною від міжнародної угоди. Суд далі зауважує, що вимога заявника до Фонду була пред'явлена на підставі певних критеріїв прийнятності, встановлених у правилах Фонду, і якщо мала лише слабкий зв'язок — якщо взагалі такий був — з Німеччиною, яка колись заподіяла шкоду заявникові.

104. Суд, окрім того, зауважує, що національні суди, інтерпретуючи Угоду 1991 року й різні національні правові норми (див. пункти 38–45 вище), виключали можливість судового контролю за окремими рішеннями, що приймалися Фондом. Для Суду ці висновки національних судових органів є міркуванням важливим, але не вирішальним. Він повторює, що в його завдання не входить підміняти собою національні судові інстанції. Вирішувати питання інтерпретації внутрішнього законодавства слід, головним чином, національним органам влади, особливо судам. Це також стосується випадків, коли внутрішньодержавне право співвідноситься з положеннями міжнародних угод. Роль Суду обмежується перевіркою сумісності з Конвенцією результатів такої інтерпретації (див. згадану вище справу «Вейт і Кеннеді проти Німеччини» [GC], п. 54).

105. Суд відзначає, що у своїй практиці, пов'язаній з першою програмою компенсації, Вищий адміністративний суд і Верховний суд обґрунтовували відмову розглядати рішення Фонду в окремих справах посиланням на межі їхньої відповідної юрисдикції (див. пункти 38–45 вище). Що стосується юрисдикції Вищого адміністративного суду, то національні суди вважали, що Фонд не був органом державної влади, що ніякі адміністративні повноваження йому за законом делеговані не були й що рішення Фонду не були рішеннями адміністративного характеру. Тому Вищий адміністративний суд не мав юрисдикції. Аналогічно у випадку цивільних судів: Верховний суд ухвалив, що їхня юрисдикція виключається, бо право на одержання виплат із коштів Фонду не входить до сфери цивільного права.

106. Суд не має змоги сперечатись з приводу того, чи відображають вищезгадані висновки правильне тлумачення національного законодавства. Однак Суд не може не відзначити, що в результаті такої інтерпретації — коли як суди загальної юрисдикції, так і адміністративні встановили, що розгляд його вимог їм не підвідомчий, — заявник опинився у свого роду правовій прогалині. Заявник, отож, не мав як домогтися контролю за рішеннями Фонду з боку «суду» у значенні пункту 1 статті 6 Конвенції. У зв'язку з цим Суд підкреслює, що якщо держава могла без всякого обмеження або нагляду з боку контрольних органів Конвенції вилучати з юрисдикції судів цілий ряд цивільних позовів або надавати імунітет проти цивільної відповідальності широким групам або категоріям осіб, то це суперечило б принципу верховенства права в демократичному суспільстві або основному принципові, на якому ґрунтується пункт 1 статті 6, а саме, що цивільні позови можна передавати на розгляд і рішення в суд (див. рішення в справі «Фаєд проти Сполученого Королівства» (*Fayed v. the United Kingdom*) від 21 вересня 1994 року, Серія А, № 294-В, стор. 49–50, п. 65; і «Аль-Адсані проти Сполученого Королівства» [GC], № 35763/97, п. 47, ECHR 2001-XI). Суд також відзначає, що інтерпретація, запропонована національними судами, здається, не забезпечувала праву кожного на справедливий розгляд його справи достатньої дієвості, про яку говорить стаття 45 Конституції.

107. Суд також вважає, що можливість порушувати провадження в певних виняткових випадках — наприклад, коли Фонд не здійснив виплати після рішення на користь претендента, на які й посилалися представники Уряду, не має відношення до твердо встановленої практики національних судів виключати рішення Фонду щодо компенсаційних платежів в окремих справах зі сфери судового контролю в порядку цивільного провадження (див., зокрема, постанову Верховного суду від 31 березня 1998 року № III ZP 44/97, пункти 41–42 вище).

108. Щодо пропорційності оскарженого обмеження права заявника на доступ, то Суд вважає важливим той факт, що заявник не мав у своєму розпорядженні ніяких інших розумних альтернатив засобу оскарження (див., з необхідними змінами, згадану вище справу «Вейт і Кеннеді», п. 68; і «Кордова проти Італії (№ 1)» (*Cordova v. Italy*), № 40877/98, п. 65, ECHR 2003-I).

109. Стосовно аргументів Уряду щодо того, що забезпечення судового контролю спричинило б інтерпретацію критеріїв прийнятності й оцінку фактів, Суд нагадує про свої висновки з питання про застосовність пункту 1 статті 6 до провадження в органах Фонду, які зводяться до того, що спроби претендентів заперечувати критерії прийнятності також були б марними. Однак Суд підкреслює, що судовий контроль рішень Фонду в окремих справах не можна виключати, якщо можна аргументовано довести хибність відповідних рішень в результаті помилкової оцінки фактів, що містились у вимозі заявника (див. пун-

кти 72–73 вище). Суд також хотів би зазначити, що забезпечення судового контролю рішень Фонду з боку національного судового органу не обов'язково повинне суперечити принципів швидкого розгляду відповідних вимог.

110. Оскільки представники Уряду спробували обґрунтувати обмеження права заявника на доступ до суду особливим характером виплат, здійснюваних Фондом, Суд нагадує, що він уже доволі докладно досліджував це питання, розглядаючи застосовність пункту 1 статті 6 до даної справи як у рішенні про прийнятність, так і в даному рішенні (див. пункти 71–80 вище). Беручи до уваги зроблені ним із цього приводу висновки, Суд вважає, що доводи, які пов'язують з особливим характером виплат, не можуть превалювати над правом на доступ до суду з огляду на те місце, яке в демократичному суспільстві обіймає право на справедливий судовий розгляд (див., рішення в справі «Ад'т-Мугуб проти Франції» (*Ad't-Mouhoub v. France*) від 28 жовтня 1998 року, 1998-VIII RJD, стор. 3227, п. 52, що посилається на рішення в справі «Ейрі проти Ірландії» (*Airey v. Ireland*) від 9 жовтня 1979 року, Серія А, № 32, стор. 12–13, п. 24; і згадану вище справу «Вейт і Кеннеді», п. 67).

111. З врахуванням вищевикладеного міркування Суд вважає, що абсолютне виключення судового контролю щодо рішень, прийнятих Фондом у рамках першої програми компенсації, було б непропорційним поставлений законній меті й завдавало б суттєвої шкоди «праву заявника на доступ до суду» у значенні пункту 1 статті 6 Конвенції.

112. Із цього випливає, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

113. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

114. Заявник вимагав компенсації, не вказуючи суми.

115. Уряд від коментарів утримався.

116. Суд вважає, що заявник, безсумнівно, зазнав моральної шкоди, що неможливо в достатній мері відшкодувати визнанням порушення Конвенції. Виходячи із принципів справедливості, Суд за цим пунктом присуджує заявникові суму 5 000 євро.

В. Витрати й видатки

117. Заявник вимагав 919,80 злотих відшкодування за друкування, поштові видатки й переклад.

118. Уряд від коментарів утримався.

119. Суд відзначає, що заявник не представляв стосовних до справи документів на підтвердження своєї вимоги. Тому він вважає, що підстав для винесення будь-якого рішення про витрати й видатки немає.

С. Пеня

120. Суд вважає за доречне, щоб пеня за несвоєчасну сплату була в розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, яка діє упродовж прострочення періоду виплати, плюс три відсотки.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Відхиляє* попередні заперечення Уряду щодо несумісності *ratione personae* і невичерпання внутрішніх засобів юридичного захисту;

2. Включивши в розгляд по суті попереднє заперечення Уряду щодо несумісності *ratione materiae*, *відхиляє* його;

3. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції;

4. *Постановляє*

(а) що держава-відповідач протягом трьох місяців від дня, коли це рішення стає остаточним згідно з пунктом 2 статті 44 Конвенції, має заплатити заявникові 5 000 євро (п'ять тисяч євро) компенсації за моральну шкоду з конвертацією в польські злоті за ставкою, що діятиме на день виплати, плюс податок, що може бути на них нараховано;

(b) що зі спливом зазначених вище трьох місяців і до остаточного розрахунку на названу суму нараховуватимуться відсотки в розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, яка діє упродовж прострочення періоду виплати, плюс три відсотки;

5. *Відхиляє* залишок вимоги заявника про справедливу сатисфакцію.

Вчинено англійською мовою, з письмовим повідомленням, 8 червня 2006 року відповідно до пп. 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Підпис: Н. Братца,
Голова Суду

Підпис: М. О'Бойл,
Секретар Суду